

16. Yüzyıla Ait Mensur Bir Nasihatnâme: Za'îfî'nin Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib'i

A Prosaic Epistle of Advice from the 16th Century: Za'îfî and His Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib

Mehmet Akif YALÇINKAYA*

*Dr. Öğr. Gör., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

e-mail: myalcinkaya10@gmail.com

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: <https://doi.org/10.34083/akaded.547388>

Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Mehmet Akif Yalçinkaya, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ / Turkey

ORCID : 0000-0002-7487-5390

Geliş Tarihi / Received : 31.03.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 16.04.2019

Atıf / Citation

YALÇINKAYA, Mehmet Akif (2019). 16. Yüzyıla Ait Mensur Bir Nasihatnâme: Za'îfî'nin Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib'i. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (1), 104-119.
DOI: [10.34083/akaded.547388](https://doi.org/10.34083/akaded.547388)

Öz

İnsanlara yol göstermek, öğüt vermek amacıyla yazılan eserlere nasihatnâme adı verilmiştir. Kur'an ayetlerinde ve hadis-i şeriflerde yer alan öğüt vermeyi teşvik edici ifadeler İslam toplumlarının edebiyatlarında bu türdeki eserlerin yazılmasına vesile olmuştur. Genel olarak ahlaki-didaktik türde eserler olan nasihatnâmeler manzum veya mensur olarak yazılabilmektedir. Bu nasihatnâmelerden biri de XVI. yüzyıl şairlerinden Za'îfî'ye aittir. Eser, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Revan Köşkü, nr. 822'de kayıtlı Za'îfî Külliyyatı'nın 169b-173b varakları arasında yer alır. Müellif besmele, hamdele, salvele, dîbace şeklindeki klasik mensur eser tertibine uygun olarak düzenlediği nasihatnâmesinde yer yer ağır ve süslü bir dil kullanmakla birlikte genel olarak sade ve kolay anlaşılır bir dili tercih etmiştir. Zira nasihatnâmelerde esas olan mesajın çok sayıda insana ulaştırılmasıdır. Ele aldığı konuları soru-cevap yöntemiyle adeta bir topluluğun karşısında sohbet ediyormuş gibi anlatmıştır. İleri sürdüğü fikirleri desteklemek amacıyla ayet ve hadislerden istifade etmiştir. Ayet ve hadislerin önce orijinal şeklini ardından Türkçe tercümesini vermiş, bazılarının tefsirini de ilave etmiştir. Ele aldığı konuyu daha iyi açıklamak ve esere acıklık katmak amacıyla nasihatnâmesinde hikâyeye de yer vermiştir. Bazen de konunun akışına uygun bir şiir söylemiştir. Klasik dönem mensur eserlerin en önemli unsurlarından biri olan seciyi başarılı bir şekilde kullanmıştır. Bu makalede Za'îfî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, henüz üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib adlı nasihatnâmesi muhteva, dil ve üslup yönünden incelendikten sonra eserin günümüz harflerine aktarılan metni ile eserin orijinal metni sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, 16. yüzyıl, nasihatnâme, Pîr Muhammed Za'îfî

Abstract

The works which are written to guide and give advice to people are named as epistles of advice. Expressions which encourage giving advice in Quran verses and hadiths led this kind of works to be written in the literature of Islamic societies. The epistles of advice, which are generally in moral-didactic variety, can be written in forms of verses or unmeasured lines without rhyme. One example of these epistles belongs to Za'îfî who is amongst the poets of 16th century. This work is in the 169b to 173b sheets of Za'îfî's works no 822 in Revan Kiosk of the Library of Topkapı Palace Museum. As a sort of classical unmeasured and no rhyme form, he uses a pure and easily understood language along with partly strong and elaborated terms in his epistle of advice in various forms of besmele, hamdele, salvele, and dîbace. Nevertheless, the main idea in epistles of advice is to send the message to an increasing number of people. The topics held are in terms of questions and answers as if an intimate conversation in public. He favors with the verses and hadiths so as to support his idea and arguments. The original Turkish forms of verses and hadiths are first given, then translations of some are added. In order to further explain the topic and to give flow he also uses stories in his epistle or sometimes he adds a poem in the flow of the subject. He successfully used seciy as one of the most important factors for unmeasured and without rhyme forms in the classical period. This study the life and works of Za'îfî are presented as one of the poets in the 16th century, and after his epistle of advice named as Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib is revealed in terms of content, language and style. Then the original text along with its contemporary letters version is offered.

Keywords: Classical Turkish Literature, 16th century, prosaic epistle, Pîr Muhammed Za'îfî

Giriş

Arapça *na-şa-ħa* fiilinin masdarı olan *naşîhat* (Mutçalı 1995: 889) “başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba; iyiliği teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt; başkasının faydasına ya da zararına olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret” manalarına gelmektedir (Çağrıçı 2006: 408). Arapça *naşîhat* kelimesi ile Farsçada *mektup*, *yazı*, *kitap*, *gazete* manalarına gelen *nâme* (Kanar 1998: 645) kelimesinin birleşiminden meydana gelen *naşîhatnâme* ise “insanlara yol göstermek, öğüt vermek amacıyla yazılan eser” demektir (Parlatır 2011: 1266). İslam toplumlarının edebiyatlarında yer alan nasihatnâmelerin temeli Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Lokman'ın oğluna verdiği öğütleri içeren 13-19. ayetler ile Hz. Peygamber'in “Din, nasihattan ibarettir” hadis-i şerifine dayanmaktadır. Müellif ve şairlerin nasihatnâme türünde eserler telif etmesinde mezkur ayetler ve hadis-i şerif önemli rol oynamıştır (Yıldız 2015: 101). Nasihatnâmeler diğer adıyla *pendnâmeler* genel olarak ahlaki-didaktik türde eserler olup bu eserlerde öğüt verilirken ayet, hadis, atasözleri, vecizeler vd. unsurlardan faydalanılarak çeşitli hikâyeler anlatılmak suretiyle kıssadan hisse alınması hedeflenir. XIII. yüzyılda Yunus Emre'nin *Risâletü'n-nushiyye*'si ile Ahmed Fakih'in *Çarhnâme*'si Anadolu'daki ilk nasihatnâme örnekleridir. Müteakip asırlarda pek çok nasihatnâme yazılmıştır. Bununla birlikte bu türün Türk edebiyatındaki en meşhur eseri Nâbî'nin *Hayriyye*'sidir (Pala 2006: 409-410).

1. Pîr Muhammed Za'îfi'nin Hayatı

Asıl adı Pîr Muhammed b. Evrenos b. Nûreddin'dir. 950 senesinde Üsküp yakınlarındaki Kartova'da doğdu (Kınalızâde Hasan Çelebi 1989: 578; İsen 1994: 237; Bursalı Mehmed Tahir 2000: 293; Koçin 2005: 39). Ünlü akıncı ailesi Evrenosoğulları'na mensuptur. Daha beş yaşındayken babasından ilim öğrenmeye başladı. Üsküp'te Kadı Burhaneddin'den ders okuduktan sonra İstanbul'a gelmiş, Sahn-ı Seman medreselerinde Yavuz Sultan Selim döneminin en meşhur müftülerinden olan Zenbilli Ali Efendi'nin rahle-i tedrisinden geçmiştir. Zenbilli Ali Cemalî'den mülazım oldu. Yedi yıl süren mülazımlık vazifesinin ardından Vardar Yenicesi'ne müderrislik vazifesine başladı. İki yıl süren müderrislik vazifesinde bulundu. Hamisi Sofu Mehmed Paşa'nın davetiyle İstanbul'a gitti. Bu sırada Kanuni Sultan Süleyman Bağdat seferine çıkmıştı. Za'îfi de Mehmed Paşa ile bu sefere çıkmak üzere yola koyuldu. Fakat Sivas'tan öteye geçemedi. Yine Sofu Mehmed Paşa'nın davetiyle Diyarbakır'a giderek burada paşanın hizmetinde bulundu. Sofu Mehmed Paşa ile Tebriz'e gittiğinde Kanuni Sultan Süleyman ile tanışma fırsatı bulmakla birlikte beklediği ilgiyi göremedi. Tebriz'den sonra tekrar Diyarbakır'a dönerek kısa bir süre Diyarbakır'daki Ziyâiyye Medresesi'nde müderrislik yaptıktan sonra İstanbul'a döndü. İstanbul'da babasından kalan miras ile giriştiği kumaş ticareti başarısızlıkla sonuçlanınca Rumeli Kazaskeri'nin aracılığıyla Plevne Mihailoğlu Medresesi'ne müderris olarak tayin edildi. Bir süre burada görev yaptıktan sonra Sofu Mehmed Paşa'nın vezirliğe atanmasının ardından paşanın talebiyle Yenice Vardar'daki Ahmed Beg Medresesi'ne müderris oldu. Bir yıl sonra İstanbul'a dönerek kazasker mülazımlığına getirildi. Bu yılın sonunda Kanuni ile birlikte Edirne'ye gitti. Müderrislik görevini Edirne'deki Hacı Hasanzâde Medresesi'nde sürdürdü. İki yıl sonra yine İstanbul Davut Paşa Medresesi'ne ve ardından İznik Orhan Gazi Medresesi'ne geçti. Za'îfi'nin son görev yeri İznik oldu (Akarsu 1989: XXI-XXVI; Koçin 2005: 39-55; Uyar Akalın 2001: 38-46).

2. Eserleri

Bâg-ı Behişt, Gülşen-i Sî-murg, Bostân-ı Nasâyih, Başlıksız Bir Mesnevi, Dîvân-ı Za'îfî, Kitâb-ı Ser-Güzeşt-i Za'îfî, Der-Beyân-ı Kıssa-i 'İşkî vü Ma'sûk, Fâl-ı Murgân, Kitâb-ı Gülşen-i Mülûk, Risâle-i Cevâhir-Nâme, Risâle-i İmtihâniyye, Risâle-i Vücûdiyye, Süret-i Vakfiye-i İbn-i Mihâl 'Ali Bey, Münşe'ât ve Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib (Akarsu 1989: XXIV-XXXIX; Koçin 2005: 56-70; Uyar Akalın 2001:47-61).

3. Za'îfî'nin Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib'i

Musibetlere Sabr (Etme) Kitapçığı manasına gelen eser mensur bir nasihatnâmedir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Revan Köşkü, nr. 822'de kayıtlı Za'îfî Külliyyatı'nın 169b-173b varakları arasında yer alır. Eserin hatimesinde Hicri 962 senesinin Rebû'l-evvel ayınının 17. gününde (9 Şubat 1555) bizzat müellifin kendisi tarafından tamamlandığı belirtilmektedir.

Za'îfî eserini, *besmele*, *hamdele*, *salvele*, *dîbâce* şeklindeki klasik mensur eser tertibine uygun olarak düzenlemiştir. Eserine *besmele* ile başlar ve ardından *hamdele* kısmına geçer:

Bi'smillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm. El-ḥamdülillâhi'llezi enşe'e'l-âleme bi-ḡudretihi ve ebde'e'l-Âdeme bi-ḡikmetihi ve şavvere'l-insâne fi'l-erḡâmi keyfe yeşâ'ü bi-irâdetihi. Şümme aḡrace min-buḡünü ummehâtihim bi-meşiyetihî ve sallaḡa melekü'l-mevti bi-enşârihi ve a'vânihi 'alâ-ḡabzi'l-ervâḡi fi-evḡâtihi ve âvânihi bi-esbâbi emrâzi'l-ḡarîbeti ve âlâti'l-evbiyeti ve't-ḡavâ'îni'l-'acîbeti. Hüve'l-Ḳâhiru fevḡa-ibâdihî Hüve'l-Mâliku fi-memâlikihî ve bilâdihî. Ḳaddera li'l-eb'râri'l-muḡî'îne cenneten ve ḡarîren ve ḡarrara 'ala'l-eş'râri'l-'âşîne nâren ve sa'îren. Sübhâne men yüsebbihu lehü'l-melâ'iketü ve'r-rûḡu. Hüve'r-Rabbü'l-Ḳuddüsü's-Subbûḡ.

Ḥamd ol Kâtib-i Ezelîye olsun ki neyistân-ı 'ademden ḡalem-i ḡudret peydâ idüp kâf u nûn ile naḡş-ı 'âlemi şaḡîfe-i vücûdda taḡrîr eyledi ve şenâ vü şad hezârân âferîn ol Muşavvir-i cihân-âferîne ki şekl-i âdemi bir ḡatire şudan aḡsen-i şüretde taşvîr eyledi. Zehî Mübdi'-i kâyinât ki aḡrebü'l-aḡrebîni buḡün-ü ümmehâtda eb'adü'l-eb'adîn ile cem' idüp ekrem-i mevcûdât kıldı daḡi Mu'allim-i eş'râf-ı maḡlûḡâta ki ḡüzide-i zürriyyet-i Ebu'l-Beşer'dür 'ilm-i âsmâniyi ḡurûf u eşvât öğretti.

Besmele ve *hamdeleden* sonra *salvele* kısmına gelir:

Şallallâhu 'aleyhi ve âlihî ve aḡḡâbihî ecma'în ve 'alâ-cemî'i'l-enbiyâ ve'l-mürselîn.

Ammâ ba'd ifadesiyle *dîbâce* kısmına giriş yapar:

Ammâ ba'd Rûmili ḡalkınuñ baḡ-ı ehl-i dilleri ḡazâya rızâ viren mütevekkileri iltimâslarıyla kâyinâtuñ naḡîfi mevcûdâtuñ Zâ'îfî Pîr Muhammed İbn-i Evrenos İbn-i Nüreddîn ḡubâr-ı aḡdâmi'l-mü'minîn deḡân-ı devâti ḡonceveş tebessüm ve zebân-ı ḡalemi bülbül gibi terennüme getürüp bu risâle-i şerîfe ve bu şaḡîfe-i laḡîfeyi zîbâ-şüretde taşvîr ve ra'nâ-hey'etde taḡrîr eyledi.

Sebeb-i telifini açıklar:

Tâ ki müstemi' olan yârân-ı vefâ ve cân kulağın dutan ihvân-ı şafâ istimâ' itdiklerinde kerem ü in'âm ve ihsân-ı tām idüp lisân ile cân ile kâffe-i ehl-i îmân ile hâtimesi hayr ola diyü fâtiha okıyalar.

“İmdi ey mü'min ü muvâhhid olan qarındaşlar” cümlesiyle nasihatnâmesinin *dîbacesine* devam eder. Bu bölümde: cennete talip olanların Allah'tan korkup hakkıyla O'na itaat etmelerini tavsiye eder. Zira Allah kullarının hakkıyla kendisine iman edip sakınmalarını ister. (Allah), kötü işleri yapmayın, zina etmeyin, içki içmeyin, ana-babayı incitmeyin, yalan söylemeyin, livata etmeyin, eksik satmayın, yasakladığım işleri yapmayın çünkü ben gizli âşikâr her fiilinizi bilirim. İnsanoğlunun söylediği her sözde muhakkak orada hazır ve nazır bulunan bir gözcü vardır. Allah bu derece yakın ve her fiili bilip görmekteyken müminlerin yapması gereken şey namazı huzû ve huşû ile kılmak, iki yüzlülükten sakınmak oruç, zekat, hacc görevlerini yerine getirmek, ana-baba hakkını eda etmek kısaca bütün emir ve yasaklara riayet etmektir. Mümin Allah'tan öylesine korkmalı ki göz yumup açıncaya kadar geçen ömrü içinde Allah Teâlâ'ya asi olmayıp takva ve mutlak bir itaatle Allah'ın verdiği nimetlere nankörlük etmeden Allah'ı sürekli anmalı ve bir an olsun O'nu unutmamalıdır.

Dîbâcenin ardından esas konuya gelir. Soru-cevap şeklinde ele aldığı konuları açıklamaya başlar. İlk soru, “Allah kullarını gücü nispetinde tâat ve ibadetle yükümlü kılmıştır ömürleri boyunca itaat ve ibadet ederek hiçbir şekilde asi olmayıp günah işlemek mümkün müdür?”. Bu soruya özetle şu şekilde cevap verir: “İnsanın her uzvunun bir yaratılış maksadı vardır. Fakat insan nefsinin arzularına uyar, geçici küçük lezzetlere aldanıp ebedi ve sınırsız lezzetlerden kendini mahrum eder. Meselenin iç yüzünü kavrayıp samimi bir şekilde tövbe edip yaratılış maksadına uygun olarak kalan ömrünü geçiren kişi tam anlamıyla Allah'ın emrini benimseyip yerine getirmiş olur. Bunun için de Allah'ın ipine (Kur'âna) dört elle sarılmak gerekir. Yahudiler gibi ayrılığa düşüp yeni mezhepler icat etmemek lazımdır. İnsan bin yıl da yaşasa sonunda ölüm vardır. Bu geçici dünyaya gönül verip bağlanmak akıllı insanların işi değildir. Akıllı ve bilge olup gaflet uykusundan uyanmak gerekir. Çünkü ölüm takdir edildiği vakitte muhakkak gerçekleşecektir”.

İkinci soru ise “Sadaka belayı def eder, ömrü uzatır” hadis-i şerifi hakkındadır. Bu soruya da özetle şu şekilde cevap verir: “İnsan, Allah'ın emrine göre yaşayıp bu hal üzere ölürse ömrü yüz yıldır. Eğer Allah'ın emirlerine uymaz, kötü işler yaparsa o kişinin ömrü kırk yıldır. İyi işler yaparsa ömrü uzar. Bunun haricinde ona takdir edilen ömür ne uzar ne kısalır. Ayet ve hadisler de bu durumu destekler. Her insanın ölüm vakti Levh-i Mahfûzda yazılmıştır. Buna göre gerçekleşir. İnsanların kimi mal çokluğuyla, kimi fakirlikle, kimi hasta vücutla kimi de cehaletle sınanır. Allah kullarını çeşitli musibetlerle imtihan eder. Başına gelenlere razı olup peygamberler ve veliler gibi sabır gösterenler öbür dünyada türlü nimetlerle ve cennetle mükâfatlandırılırlar. Fakat peygamberlerin emirlerine uymayanlar, bidat ehli sapkın kahinlerin peşinden gidenler ki hadis-i şerifte de belirtilmiştir Kur'ân'a inanmayıp kafir olmuş kişiler arasında yerini alır. Çünkü gaybı Allah'tan başka kimse bilemez”.

Musibetlerle ilgili olarak veba konusunda hadis-i şeriflerin ışığında detaylı açıklamalar getirir. “Bu hastalık müminler için şehadet vesilesi kafirler için ise bir cezadır. Bunun gibi bir azap takdir edildiğinde bu musibetten kurtulmanın bir yolu yoktur”. Tilki ve aslan hikayesini anlatarak kaderden kaçışın mümkün olmadığını izaha gayret eder. Hikayesini bitirdikten sonra tekrar veba ile ilgili bilgiler verir ve *dua* ile eserini tamamlar.

“Bende-i sâyir mü ’minlerle hayır du’âdan ferâmûş itmeyüp âhîr vaqıtde Qur’ân şoñ nefesde imân ile rûhı hatm ola diyü fâtiha okıyanuñ ‘âkıbeti hayr ola”.

Za'îfi, nasihatnâmesinde zaman zaman sanatlı bir dil kullanmakla birlikte çoğunlukla sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Zira nasihatnâmelerde esas maksat insanlara öğütte bulunma ve mesajın elden geldiğince geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktır. Bu yüzden sanatlı, süslü bir dil yerine sade bir dil öncelikli tercihi olmuştur.

“Pes imdi Haqq celle ve ‘alâdan hidâyet irişüp ve Allâh rahmetine vâsıl olmağ dileyen mü ’mine gerekdür ki eger bir nesneden havf yâ açlık yâ mâlına ziyân geldükde bu meşâyib baña Allâh Te’âlâdan geldi ben kulun imtihânçündür diyüp şabr ide”.

“Ya’nî Haqq celle ve ‘alâ kulların dürlü dürlü belâyile şınar. Tâ ki ol kul Allâhdan gelene râzî olup her gelen belâyâ peygâmbetler ve velîler gibi dâr-ı fenâda şabr iderse dâr-ı beğâda derecât u ni’met ve cennât u rahmetlerle Allâh kendü bildüğü lütuflarla ol kulını toylar”.

“İmdi dünyâda ber-tağdır biñ yıl yaşasañ âkıbet ölmek muqarrer olıcağ. Geçen ‘ömrüñ bir günce gelmez. Bu kuluñ şıdkın isteyen kişi geçmiş ‘ömrin fikr eylesün ki bir sâ’atçe degüldür. Pes dünyâ-yı denîde mağabbet idüp gönül virmek ‘âkıller işi degüldür. İmdi gâfil olma ey ‘âkil ‘âlim ol kalma câhil. Gaflet uyhusından gözlerüñ açılsun”.

Eserin bazı kısımlarında ise sanatlı bir söyleyiş hakimdir. Ayrıca sanatlı nesrin en önemli unsurlarından biri olan seciye sıkça başvurmuştur:

“Hamd ol Kâtib-i Ezelîye olsun ki neyistân-ı ‘ademden kalem-i kudret peydâ idüp kâf u nûn ile naqş-ı ‘âlemi şahîfe-i vücûdda tahtır eyledi ve şenâ vü şad hezârân âferin ol Muşavvir-i cihân-âferine ki şekl-i âdemi bir kağrı şudan ahsen-i şüretde taşvîr eyledi. Zehî Mübdi’-i kâyinât ki akrebü’l-akrebini butûn-ı ümmehâtda eb’adü’l-eb’adin ile cem’ idüp ekrem-i mevcûdât kıldı”.

“Gör ki leyl ü nehârda müdâm eyyâm-ı bahârda dürlü dürlü şükûfe vü reyâhîn-i gün-â-gün olan nağ’-ı zemîn-i reng-â-reng zîver ile ârâste ve hezâr elvân ile pîrâste âvâze-i perendelerden gülşenler tolu ve şadâ-yı çerendelerden tağlar iki yangı ider. Gülzârda bülbüller şadâsı kuhsârda âhûlar nidâsı ehl-i hâli vecde getirüp Hâlık-ı Bî-çûna secde iderken müddet-i medîd ve zamân-ı ba’îd geçmedin faş-ı hazân irişüp ne gülşende leğâfet ne ağaçlarda tarâvet ne kuşlarda terennüm ne güllerde tebessüm. Bülbüller lâl vü ol nâzûk yapraklar pây-mâl olup yatur. Her sâl nebâtât u eşcâr ve bâğ u gülzârüñ bu nev’e bî-şebât u bî-şarâr olup inqılâbın gören ‘âkil kişilere lâzımdur ki kendü zâtına mürâca’at idüp kendüñüñ tufüliyet ‘âleminde tarâvetin ve yigitlik zamânında leğâfetin ve şoñra pîrlik vaqtinde olan hâletin añup her şey’e ‘ibret göziyle nazar idüp i’tibâr ide. Ve her şey’de Haqq celle ve ‘alânuñ vağdâniyetin mülâhaza ide ki”.

Müellif bir konuyu izah ederken o konuyla ilgili ayet ve hadislerden yararlanır. Ayet ve hadislerin önce orijinaline ardından Türkçe tercümesine yer verir:

*“Kur’ân emr itdüğü nesnelere işleyüp nehy itdüğü nesnelere nefsi murâdlarını terk ide ki metâ’-ı dünyâ sehel nesnedür. Haqq celle ve ‘alâ buyurur **kul metâ’u’ d-dunyâ***

kalîlun ve'l-âhîratu hayrun li-meni't-teķā ya' nî menfa'ati azdur zirā ki dāyim ve sâbit degüldür”.

“Ammā eger enbiyā vü mürselîn sözlerin dutmayup gökden inen kitâblara inanmayup şol ehl-i bid'at gibi ki yalanlar ihdâs idüp ahvâl-i 'āleme muṭṭali' olmaķ baña 'aṭiyyedür 'ilm-i 'gaybe iṭṭilā'um vardur esrāra vākıfın gelecek zamānda olacaķ ahvâlden haber viren kâhinler gibi bu aḍall-i ehl-i bid'at yalancılardur ve kâfirlerdür. Peygâmbere şallallāhu 'aleyhi ve sellem **ve men etā kâhinen fe-şaddaķahu bi-mā yeķūlu fe-ķad kefere bi-mā enzele'llāhu 'alā-Muḥammedin**. Bir kimesne bir kâhine gelse daḥi sözine inansa taḥķiķ ol kâhine inanan Allah celle ve 'alā Muḥammed'e Cibrîl ile inzāl itdügi nesneye ki Qur'āndur inanmayup kâfir olmuşlardandur diyü buyurdu”.

Metinde sadece bir yerde hadis-i şerifin tercümesi verilmiştir:

“**Hâzret-i Risâlet şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem dünyā ile benüm meşelüm şol atluya beñzer ki bir ağaç gölgesinde bir gice yatur şabâḥ koyup gider** diyü buyurdu”.

Zaman zaman konunun akışına uygun şiirler de metin içinde yer alır.

Ve her şey'de Haḫḫ celle ve 'alānuñ vaḥdāniyetin mülāḫaza ide ki.

Beyt

*Fe-fî-küllü şey'in lehu āye
Tedullu 'alā-ennehu vāḥidu'*

Ey Müsülmānlar luṭf idüp ḥin-i istiğfārda ger leyl ü nehārdadur bu 'işyān baḥrinüñ ğariķi ve nār-ı cürmüñ ḥariķi.

Beyt

*(mefā'îlün mefā'îlün fe'ülün)
Cihānda cümle eşyānuñ naḥîfi
Ayaklar ṭoprağı miskîn Zā'îfî*

4.Sonuç

Za'îfî, *Kitâb-ı Sabru'l-Mesâyib* adını verdiği nasihatnâmesini klasik mensur eserlerinin tertibine göre düzenlemiş, eserinde dini konuları zaman zaman sanatlı söyleyişlere de başvurmakla birlikte genel olarak halkın anlayabileceği sade bir dille anlatmaya gayret göstermiştir. Ele aldığı konuları açıklarken ayetlerden ve hadislerden istifade etmiş, bazen metinde hikaye ve şiirlere yer vermiştir. Soru-cevap şeklinde ve adeta bir vaaz üslubunda bahse konu olan meselelerde halkı aydınlatmayı amaçlamış ve eserini okuyanlardan (dinleyenlerden) kendisine hayır duada bulunmalarını talep ederek eserini noktalamıştır.

¹ Her şeyde onun bir işareti vardır (Her şey) O'nun birliğini gösterir.

5. Metin

Kitâb-ı Şabru'l-Mesâyib

(169b)

Bi'smillâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm.

*El-ḥamdülillâhi'llezî enşe'e'l-âleme bi-ḳudretihi ve ebde'e'l-Âdeme bi-ḥikmetihi ve şavvere'l-insâne fi'l-erḥâmi keyfe yeşâ'ü bi-irâdetihi. Şümme aḥrace min-buṭûni ummehâtihim bi-meşiyetihî ve sallaṭa melekü'l-mevti bi-enşârihi ve a'vânihî 'alâ-ḳabzi'l-ervâhi fi-evḳâtihi ve âvânihî bi-esbâbi emrâzi'l-ğarîbeti ve âlâti'l-evbiyeti ve 't-tavâ'îni'l-acîbeti. Hüve'l-Ḳâhiru fevḳa-ibâdihî Hüve'l-Mâliku fi-memâlikihî ve bilâdihî. Ḳaddera li'l-ebârî'l-muṭî'îne cenneten ve ḥarîren ve ḳarrara 'ala'l-eşrâri'l-âşîne nâren ve sa'îren. Sübhâne men yüsebbihü lehü'l-melâ'iketü ve'r-rûḥu. Hüve'r-Rabbü'l-Ḳuddüsü's-Subbüh.² Ḥamd ol Kâtib-i Ezelîye olsun ki neyistân-ı 'ademden ḳalem-i ḳudret peydâ idüp *kâf* u *nûn* ile naḳş-ı 'âlemi şahîfe-i vücûdda taḥrîr eyledi ve şenâ vü şad hezârân âferin ol Muşavvir-i cihân-âferîne ki şekl-i Âdemi bir ḳatre şudan aḥsen-i şüretde taşvîr eyledi. Zehî Mübdi'-i kâyinât ki aḳrebü'l-aḳrebîni buṭûn-ı ümmehâtda eb'adü'l-eb'adin ile cem' idüp ekrem-i mevcûdât kıldı daḫi Mu'allim-i eşrâf-ı maḥlûḳâta ki güzîde-i zürriyyet-i Ebu'l-Beşer'dür 'ilm-i âsmâniyi ḥurûf u eşvât öğretti. Şallallâhu 'aleyhi ve âlihî ve aşḫâbihî ecma'in ve 'alâ-cemî'i'l-enbiyâ ve'l-mürselîn.³ **Ammâ ba'd** Rümili ḥalḳınuñ baż-ı ehl-i dilleri ḳazâya rızâ viren mütevekkilleri iltimâslarıyla kâyinâtuñ naḫîfi mevcûdâtuñ *Za'îfî Pîr Muhammed İbn-i Evrenos İbn-i Nüreddîn ğubâr-ı aḳdâmi'l-mü'minîn* dehân-ı devâtı ğonceveş tebessüm ve zebân-ı ḳalemi bülbül gibi terennüme getürüp bu risâle-i şerîfe ve bu şahîfe-i laṭîfeyi zîbâ-şüretde taşvîr ve ra'nâ-hey'etde taḥrîr eyledi. Tâ ki müstemi' olan yârân-ı vefâ ve cân ḳulağın dutan ihvân-ı şafâ istimâ' itdüklerinde kerem ü in'âm ve iḥsân-ı tām idüp lisân ile cân ile kâffe-i ehl-i imân ile ḥâtimesi ḥayr ola diyü fâtiḫa oḳıyalar. İmdi ey mü'min ü muvaḫḫid olan ḳarındaşlar ve toğrulup şîrât-ı müstaḳîme taḳvâ ile giden dîndaşlarum bilün ve âğâh oluñ ki ṭâlib-i dâru's-selâma ve ḥâşşaten ehl-i İslâma ol vâcib olan Ḥaḳḳ Te'âlâ Ḥazretinden ḳorḳup ḥaḳḳ-ı ṭâ'at ile Ḥudâya muṭî' olmaḳdur ki Allâh celle ve 'alâ buyurur *Yâ eyyühe'llezîne âmenu't-teḳullâhe ḥaḳḳa tuḳâtihi ve lâ temütunne illâ ve entum muslimûn*⁴ dimekdür. Ey ihlâş u gerçelik ile baña imân getüren şâdık ḳullarım celâl-i ḥazretümden ḳorḳuñ. Yaramaz işler işlemeñ zinâ itmeñ ḥamr içmeñ atañuz ve anañuz incitmeñ yalan söylemeñ livâṭa itmeñ eksük şatmañ ben(üm) nehy itdügüm işleri işlemeñ ki ben her fi'lünüzde ḥâzırın gizlü ve âşikâre her ne işleseñüz bilürin. 'Âlimü's-sırrı ve'l-ḥafîyyât' pâdişâhem. Âdemoğlı ḫiç bir söz söylemez illâ ilinde ḥâzır ve müheyyâ gözçü vardır. *Mâ-yelfîzu min-ḳavlin illâ ledeyhî raḳîbun 'atidun*⁵ ve bir yerde buyurur *mâ yekûnu min-necvâ selâsetin illâ Huve râbî'uhum ve lâ ḥamsetin illâ Huve sâdisuhum ve lâ ednâ min-zâlike ve lâ ekşera illâ Huve me'ahum eyne mâ kânû*⁷ ya'ni üç kişi bir*

² Kudretiyle âlemi yaratan, hikmetiyle Âdem'i var eden, rahimlerde istediği gibi insanları şekillendiren sonra dilediğince annelerinin karınlarından (onları) çıkararak, yardımcıları ve destekçileriyle ölüm meleşini tuhaf hastalıklar, bulaşıcı vasıtalar, benzeri görülmemiş vebalarla zamanlar ve anlar içinde ruhlarını alması için (onların) başına musallat eden Allah'a hamd olsun. O, kullarına istediği her şeyi yaptırabilir. Ülkelerin ve şehirlerin mutlak sahibidir. İtaatkar salih kullarına cenneti ve huzuru takdir etti. Asi ve kötülük edenlere ateşi ve cehennemi uygun gördü. Ruh ve meleklere kendisini tesbih ettiği Allah her türlü noksandan uzaktır. O, Rabdir, Kuddüstür (bütün kusur ve noksanlıklardan uzaktır), Sübbühtür (tesbih edilendir).

³ Allah'ın salât ü selâmı onun, ailesinin, bütün ashabının, nebi ve peygamberlerin hepsinin üzerine olsun.

⁴ Ey iman edenler! Allah'a karşı gereği gibi saygılı olun ve ancak Müslüman olarak can verin. Al-i İmran/102

⁵ Saklı ve gizli şeyleri en ince detaylarına kadar bilen.

⁶ O hiçbir söz söylemez ki yanında çok dikkatli bir gözetleyici olmasın! Kaf/18

⁷ Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Mücadele/7

yirde söyleşmezler illâ dördüncü Allâhdur ki mâbeynlerinde söylenen sözi bilür. *Necvâ* lügatde iki kişi arasında sırta söylenen söze dirler ve beş kişi bir yirde cem' olup sırta söyleşmezler illâ altıncı Allâhdur ve eger üç kişiden eksük ve eger beş kişiden artuk her ne kadar kişi olursa olsunlar elbette Allâh biledür ve size cânunuz tamarından yakînem didi (170a) ve *naḥnu akrabu ileyhi min-ḥabli'l-verîd*.⁸ Pes imdi Ḥaḳḳ celle ve 'alâyı böyle yakîn ve her fi'ilde bu nev' ile ḥâzır ve nâzır bilen mü'minlere gerekdür ki namâzların ḥuṣû' ile ve ḥuzû' ile kılup erkân-ı şalâtı ve edâ-yı vâcibâtı emr olunduğı üzre kıla ve riyâ vü süm'adan perhîz idüp şaḳına vesâyir vâcibâtı eger şavm ve ger zekât ve ger ḥacc ve ger vâlideyn ḥaḳḳın edâ itmekdür. Kâdir olduğı kader yerine getüre. Ḥâşılı'l-kelâm Allâh celle ve 'alâdan öyle ḳorḳa ki göz yumup açınca 'ömri içinde Allâh Te'âlâya 'âşî olmayacak taḳvâ ve ḥaḳḳ-ı tâ'at ki Ḳur'ânda buyurur böyle olmağa dirler ki dâyim Ḥaḳḳ Te'âlâ virdüğü ni'metlere *ḫarfetü'l-'ayn*⁹ küfrânü'n-ni'me olmayup Allâhu aḥḳ u şâkir olup bir laḫza unutmaya. Eger sâyiil su'âl iderse ki Ḥaḳḳ Sübhânehu ve Te'âlâ ḳullarına tâḳatları miḳdârı tâ'ate teklîf eyledi ki *lâ yukellifu'llâhu nefsen illâ vus'ahâdûr*.¹⁰ Ḥaḳḳ-ı tâ'at-i 'ömürleri içinde hergiz 'âşî olmayup günâh itmek ma'nâsına kimseye müyesser mi olur. Cevâb virüp eydürür kişi her 'uzvın ne için yaradıldınsa ḳaşd idüp Allâh emri üzre şarf eylemege ḳâdirdür. Ammâ murâd-ı nefesine uyup ârzûların vire vire kendüyi maḡbûn idüp azdan az fânî lezzâta aldanup ḥadd ü 'addi yok câvidânî lezzetlerden kendüyi mahrûm eylemişdür. İmdi bu ma'nîyi bilüp iḫlâş ile tevbe idüp dâyimâ nefsi murâdın virmeyüp bâḳî ḳalan 'ömri *mâ ḥuliḳa lehuya*¹¹ şarf eylese tamâm ḥaḳḳ-ı tâ'atde bulunmuş olur ve **daḫi** her mü'min olana lâzımdur ki İslâm üzre şâbit ve muḳarrer olup mevte bu ḫariḳ ile lâḫiḳ ola ve ḫabl-i metîn ki Ḳur'ân-ı 'azîmdür cân göziyle görüp cân ḳulağıyla işidüp cân eliyle muḫkem dutup datlu cânından yeg seve ki *va'taşimû bi-ḫabli'llâhi cemî'andur*.¹² *Ḥablu'llâhdan*¹³ murâd Ḳur'ândur ya'nî Allâh dînine girün ve Ḳur'ân ḫükmünü muḫkem dutuñ ve hidâyet yollarına teveccüh idüp gidün. Yehûdiler gibi müteferriḳ olup ba'zîñuz ba'zîñuza dînde muḫalefet ve 'adâvet ve buḡz eylemeñ yeñi mezhebler iḫdâş eylemeñ diyü buyurur. İmdi her mü'min olana gerekdür ki Ḳur'ân ma'nâ'en bilüp ḫükmiyle 'amel iden 'âlimlere şorup ḫaḳîḳat-i imânî öğrenüp ve Ḳur'ân emr itdüğü nesnelere işleyüp nehy itdüğü nesnelere (...) nefsi murâdlarını terk ide ki metâ'-ı dünyâ sehel nesnedür. Ḥaḳḳ celle ve 'alâ buyurur *ḳul metâ'ud-dunyâ ḳalîlun ve'l-âḫiratu ḫayrun li-meni't-teḳâ*¹⁴ ya'nî menfa'ati azdur zîrâ ki dâyim ve şâbit degüldür. Ḥâzret-i Risâlet *şalla'llâhu aleyhi ve sellem*¹⁵ dünyâ ile benüm meşelüm şol atluya beñzer ki bir ağaç gölgesinde bir gice yatur şabâḫ koyup gider diyü buyurdu. İmdi dünyâda ber-taḳdîr biñ yıl yaşasañ âḳıbet ölmek muḳarrer olıcaḳ. Geçen 'ömriñ bir günce gelmez. Bu ḳuluñ şıdḳın isteyen kişi geçmiş 'ömriñ fikr eylesün ki bir sâ'atçe degüldür. Pes dünyâ-yı denide maḫabbet idüp gönül virmek 'âḳiller işi degüldür. İmdi gâfil olma ey 'âḳil 'âlim ol ḳalma câhil. Gâflet uyḫusından gözleriñ açılun. Bârân-ı rahmet yürege saḳılun. Dâyim inḳilâb-ı 'âlemi seyr ü temâşâ ḳıl. Dünyâyı şebât ü bî-ḳarâr olduḡun bil. Gör ki leyl ü nehârda müdâm eyyâm-ı bahârda dürlü dürlü şükûfe vü reyâḫîñ-i gün-â-gün olan naḫ'-ı zemîn-i reng-â-reng zîver ile ârâste ve hezâr elvân ile pîrâste âvâze-i perendelerden gülşenler tolu ve şadâ-yı çerendelerden taḡlar iki yangı ider. Gülzârda bülbüller şadâsı kuhsârda âḫûlar nidâsı ehl-i ḫâli vecde getürüp Ḥâliḳ-ı Bî-çûna

⁸ Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız. Kaf/16

⁹ Göz açıp yumuncaya kadar.

¹⁰ Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Bakara/286

¹¹ Yaratılış maksadına.

¹² Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'ana) sımsıkı sarılın. Ali İmran/103

¹³ Allah'ın ipi.

¹⁴ De ki: "Dünya geçimliği azdır. Ahiret, Allah'a karşı gelmekten sakınan kimse için daha hayırlıdır". Nisa/77

¹⁵ Salât ü selam onun üzerine olsun.

secde iderken müddet-i medîd ve zamân-ı ba'îd geçmedin faşl-ı hazân irişüp ne gülşende letâfet ne ağaçlarda tarâvet ne kuşlarda terennüm ne güllerde tebessüm. Bülbüller lâl vü ol nâzûk yapraklar pây-mâl olup yatur. Her sâl nebâtât u eşcâr ve bâğ u gülzârûn bu nev'e bî-şebât u bî-çarâr olup inkılabın gören (170b) 'âkil kişilere lâzımdur ki kendü zâtına mürâca'at idüp kendünün tufüliyet 'âleminde tarâvetin ve yigitlik zamânında letâfetin ve şoñra pîrlik vaqtinde olan hâletin añup her şey'e 'ibret göziyle nazar idüp i'tibâr ide. Ve her şey'de Hakk celle ve 'alânun vahdâniyetin mülâhaza ide ki.

Beyt

Fe-fî-küllü şey'in lehu âye
Tedullu 'alâ-ennehu vâhidu¹⁶

Yohsa bu dünyâ-yı dñn kişiyi mağbün ider. Kâh olur ki bir kişiye dünyâ el virür çoğ olur mâli hoş olur hâli devâtı bî-'add emlâki bî-hadd vâfir-i evlâd ve civârı muhkem kuşur u dârı mânend-i hişâr müşeyyed dîvârı güyâ ki kendüye mevt-i târî olmaz diyü esbâb çoğluğuna mesrûr ve şihhat-i bedenine mağrûr iken nâgâh dest-i emel münkati' olup peyk-i ecel irişüp envâ'-ı ni'am ile perverde olan cismi hayâl ve yüz dürlü efsün ile bağladuğı tılsımı hilâl olur. Hakk celle ve 'alâ buyurur *eynemâ tekünû yudrikkumu'l-mevtu velev kuntum fî-burûcin müşeyyede*¹⁷ ya' nî farzâ eger tûlde âsumâna peyveste ve alçu vü kireçle yapılıp muhkem-beste olmuş hişârlar içinde ölmeyelüm diye gizlenseñüz elbette ecelüñüz geldükde ol muhkem binâ size aşşı itmez ölürsüz. Âdemoğlı mevtden kurtulmak ihtimâli yokdur diyü buyurur. İmdi ey mü'min taḥkîk ü ta'yîn bilesin ki Hakk Sübhânehu ve Te'âlâ Âdemi ve zürriyetin toprakdan yarattı ve her âdemoğlı anasından toğup vücûda geldükden şoñra ölünceye degin her bir şahşa ecel taḥdîr eyledi ki ölür daḥi toprak olur. Yine her bir şahşa ecel-i müsemmâ ta'yîn eyledi ki yevm-i kıyâmetdür ki berzah ilindedür. Berzah öldükden şoñra yevm-i ba'se degin olan vaqte dirler ki dünyâ ile yevm-i âhiret mâbeynidür. *Levhü'l-Mahfûz*da her kişünün bu üslûb üzere eceli mektûbdur ki Hakk celle ve 'alâ buyurur *Huve'llezi halaḥakum min-ṭînin şümme kaḍâ ecelen ve ecelun musemmen 'indeh*.¹⁸ Pes imdi mü'minlere lâzım olan oldur ki imân getüre ve bile ki ecelinden bir sâ'at önürdi ne bir sâ'at şoñra olmaz. *Fe-izâ cæ eceluhum lâ yeste ḥirûne sâ'aten ve lâ yestaḥdimûne*¹⁹ diyü buyurur. **er-Resâ'il** su'âl iderse ki hadîşde gelmişdür *eş-şadaḳatu teruddu'l-belâ'e ve tezîdu'l-umre*²⁰ ya' nî şadaḳa virmek belâyı kişiden redd ider ve 'ömrin ziyâde ider. Bu taḥdîr üzere hadîşden fehm olunur ki kişiden ecel te'ḥîr olunmak câyiz ü mümkün ola. Pes hadîşi âyete tevfiḳ u taḥbîk ne vech ile mümkün olur. **Cevâb** virüp eydürüz Hakk celle ve 'alânun 'ilm-i ezelisinde böyledür ki bir kişi Allâh celle ve 'alânun emrin dutmak üzere ölürse 'ömrü yüz yıldur. Eger emrin dutmayup yaramaz 'amel işlerse ol kişünün 'ömrü kırk yıldur. Meşelâ Zeydün 'ömrü Allâh Te'âlâ 'ilminde yüz yıldur. Ammâ kırk yaşında ölür eger hayırlı iş işlemezsé. Kırk yaşına geldükde Allâh Te'âlâ râzı olacak bir iş işlese yâ şadaḳa virse yâ namâz kılsa mâ-ḥaşal Allâh râzı olacaklayın bir eyü iş işlese Hakk Te'âlâ 'ömrini arturup ol kişi elli yaşına girür yine böyle taḥdîr eylemişdür ki elli yaşına irdükde şer işlerse ölür ḥayır işlerse altmış yaşına varur. İttifâkâ yine ḥayır işlese ol kişünün 'ömrü evvelkinden ziyâde olup altmış yaşına varur. Yetmişinde öyle sekseninde daḥi böyledür. Tâ-

¹⁶ Her şeyde onun bir işareti vardır/ (Her şey) O'nun birliğini gösterir.

¹⁷ Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır. Nisa/78

¹⁸ O öyle bir Rab'dır ki, sizi çamurdan yaratmış, sonra (her birinize) bir ecel tayin etmiştir. (Kıyametin kopması için) belirlenmiş bir ecel de O'nun katındadır. Enam/2

¹⁹ Ecelleri geldiği zaman ise ne bir an geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler. Nahl/61

²⁰ Sadaka belayı def eder, ömrü uzatır. Hadis-i Şerif

nihâyet Allâh Te'âlâ 'ilminde Zeyd'ün 'ömri yüz yaşına varmağdur varur. Yüz yaş tamâm olur ne bir sâ'at öñdin ve ne bir sa'at şöñra taqđim ü te'hîr olmayup 'ömri münkati' olur. Hâkğ Te'âlânun buyurduğı bu ma'nâ ola. Âyetle hadîş bu nev' ile tevfiğ olmak mümkündür ve bir âyetde dağı buyurur *ve mâ kâne li-nefsin en-temûte illâ bi-izni'llâhi kitâben mu'eccele*²¹ ya' nî hiç bir nefis yoğdur ki aña mevt (171a) gele illâ Allâh Te'âlânun izniyle gelür dimekdür ki nefis için yoğdur ki ecelinden öñürdi fevt ola. Zîrâ her kişinin mevti için *Kitâb-ı Mü'eccele* vardır. *Levhü'l-Mahfûz*da yazılmışdur. Ecel sebkat ider degüldür. Elbette vağt-i ma'lûmda fevt olur diyü buyurur ve dağı ey mü'min qarındaş âgâh olğıl ve muğakğak bilgil ki serây-ı dünyâ dâr-ı miğnet ve belâdür. Eger mü'min ve ger kâfir ve ger zâhid ve ger fâcirdür. Belâ vü fitne ile kimi ğanî olup mâl çoğluğıyla kimi fağır olup dünyâ yoğluğıyla kimi şihhat-i beden kimi ğaste-ten kimi 'ilm-i muğlak kimi cehl-i muğlak kimi imân-ı bâhir kimi küfr-i zâhirle imtiğân olunurlar. Ya'nî Hâkğ celle ve 'alâ kılların dürlü dürlü belâyile şınar. Tâ ki ol kıul Allâhdan gelene râzı olup her gelen belâyâ peygâmbere ve velîler gibi dâr-ı fenâda şabr iderse dâr-ı beğâda derecât u ni'met ve cennât u rağmetlerle Allâh kendü bildüğü lütuflarla ol kıulını toylar. Ammâ eger enbiyâ vü mürselin sözlerin dutmayup gökden inen kitâblara inanmayup şol ehl-i bid'at gibi ki yalanlar ihdâş idüp ağvâl-i 'âleme muğtali' olmak baña 'atıyyedür 'ilm-i 'ğaybe ittılâ' um vardır esrâra vâkıfın gelecek zamânda olacağ ağvâlden ğaber viren kâhinler gibi bu ağall-i ehl-i bid'at yalancılardur ve kâfirlerdür. Peyğamber *şallâhu 'aleyhi ve sellem* buyurur ve *men etâ kâhinen fe-şaddakahu bi-mâ yeğulu fe-ğad keferu bi-mâ enzele'llâhu 'alâ-Muğammedin*.²² Bir kimesne bir kâhine gelse dağı sözine inansa tağkiğ ol kâhine inanan Allah celle ve 'alâ Muğammed'e Cibrîl ile inzâl itdüğü nesneye ki Ğur'ândur inanmayup kâfir olmuşlardandır diyü buyurdu ve kâhinlerden ba'zı olur cinnilerden ba'zın tesğir itdüm ağvâl-i ğalkı teccessüs idüp baña ğaber virür diyü kızb eylerler ve müneccimler dağı gelecekte olacağ ğavâdişi bilürüz diyü da'vâ iderlerse anlar dağı kâhinler gibidür. Fe-ğâşılı'l-keğâm ğaybı Allâhdan ğayrı kimesne bilmez bendeler ğaybe mâlik olmazlar. Meger Allâh Te'âlâ vağıyle yâ ilhâmla bildüre ki peygâmbere mu'cize velilere kerâmetdür. Ammâ bir ehl-i bid'at ki emr-i şer'a inğıyadı yoğdur. Namâz kılmaz âdâb-ı şer' üzre degüldür. Anun gibi beliyyede velî diyü i'tikâd itmek ğâyetde cehel ve nihâyetde ğamâğatendür. Ol ağall-i bed-fi' il kimesneleri ğâkimü'l-vağt olanlar te'dîb idüp şehirden ve olduğı yirden göndermek lâzımdur. Zîrâ Müsülmânları izlâl idici bir şeyğandır kâfirdür. Farzâ ğaber virdüğü nesne ittifağ vâki' olsa bunuñ gibiye istidrâc dirler. Mü'minler bunuñ gibiye ğâşâ ki i'tikâd idüp inanalar. İmdi bu ağall yalancılara ve aña tâbi' olup inananlara dünyâda belâ ve muşîbet geldükde kağâdan kırtulmağ muğâl iken Hâğdan gelen kağâyı ben def' iderin diyen münâfıqları ol Ğahğâr Pâdişâğ dünyâda belâ vü muşîbetlere bırağup dâr-ı âğiretde nâr-ı çâğim ve 'azâb-ı elîme idğâl ider. Pes imdi Hâkğ celle ve 'alâdan hidâyet irişüp ve Allâh rağmetine vâşıl olmak dileyen mü'mine gerekdür ki eger bir nesneden ğavf yâ açlık yâ mâlma ziyân geldükde bu meşâyib baña Allâh Te'âlâdan geldi ben kıulın imtiğânçündür diyüp şabr ide. Zîrâ Hâkğ Te'âlâ her bir kıulın bir dürlü nesne ile imtiğân ider. Buyurur ki *ve le-nebluvennekum bi-şey'in mine'l-ğavfi ve'l-cü'i ve nağşin mine'l-emvâli ve'l-enfusi ve's-şemerâti ve beşşiri's-şâbirîn. Elleğzîne izâ eşâbethum muşîbetun ğâlû innâ li'llâhi ve innâ ileğhi râci'ün*²³ dimekdür. Sizi kendü cinsünüzden imtiğân idüp şınayan kimesneden size bir nesne irişdüğü gibi Hâkğ Te'âlâdan kıllarına kıorğulu nesnelere irişür. Kağâyâ

²¹ Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır. Al-i İmran/145

²² Kim ki bir kâhine (falçıya) giderek onun söylediklerine inanırsa, Muhammed'e indirilene inkâr etmiştir. Hadis-i Şerif

²³ Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler. Bakara 155/156

râzî olup belâya şâbirler midür diyü. Velîkin rahmet-i Hakk kullardan müfâriķ olur degüldür. Gâh olur ki kullar azacıķ korķu ile imtiḥân olurlar ve gâh olur ki açlık ile imtiḥân olurlar ve gâh olur ki mâlları gitmek ile imtiḥân olurlar ya' nî (171b) dört ayaķlı tavarları helâk olmağ ile ve nefsleriyle imtiḥân olurlar ya' nî ölüm ile veya katl ile yâ marâz ile. Şöyle ki ay yüzlü ve şîrîn sözlü oğullar ve datlu dillü nâzûk kızlaruñ mevt ile Allâh celle ve 'alâ ataları ve anaları imtiḥân ider ve bâğlarda ve gülistânlarda yemişlerin eksümek ile imtiḥân ider ya' nî geçen yıllarda ağaçlar vâfir yemiş virdügi gibi bu yıl virmez yâhüd ağaçlar tamâm laṭîf ve çok mîve virdükde Allâh Te'âlâ emriyle âfet yitişüp kemâlinde olmuş mîveleri helâk eyler ve didiler ki şemerâtdan murâd oğul ve kızdur ya' nî âdemoğlanların Hakk Te'âlâ şınar ve imtiḥân ider. Atalaruñ analaruñ ömürleri gülsenlerinden ḥaşıl olan oğul kız yemişlerin yire düşürüp toprağa şalmağıla ve *beşşiri's-şâbirîr*²⁴ yâ Muḥammed beşâret vir ya' nî Allâh Te'âlâdan tâ' ate tevfiķ ve ma' şiyetden şaķınmaķ ve günâhların yarlığamaķ şol kadar çok şöyle vâfir ki miķdârın Allâhdan ğayri kimesne bilmez. Ol mü'min kişilere zıkr olan muşibetleruñ ba' zî vâķi' olduķda şabr idüp *innâ lillâhi ve innâ ileyhi raci'ür*²⁵ diyeler ya' nî bizi Allâh yaratdı yine varacagumuz Allâhdur dimekdür. Ey mü'min karındaş vaķt olur ki Hakk Sübhânehu ve Te'âlâ kulların ba' zî yirde tâ' ün ile şınar ve ḥadîş de vardur. Resûl Ḥazreti buyurur *eṭ-tâ' unu şehâdetün li-ümmeṭi ve rahmetun lehüm ve riczun 'ale'l-kâfirîne ve lâ-yefirru min-arḍin fîha't-tâ' unu ve lâ-yaḳdemu*²⁶ *dâkûn* fethasıyla *ḳudûm* ma' nâsına 'alâ-arḍin fîha't-tâ' unu men şabera *fî-arḍin fîha't-tâ' unu şâbiran muḥtesiben*.²⁷ Ya' nî şevâb talebi çün mâl ü 'ırz ḥıfzıçün degül *kâne lehu mişlü ecri şehîdir*²⁸ mefhûm-ı ḥadîş budur ki tâ' ün benüm ümmetime şehâdet ve rahmetdür kâfirlere 'azâbdur ya' nî şabr idüp Hakkdan gelene râzî olanlara şehâdet ve Hakk Te'âlâdan rahmetdür. Şabr itmeyüp 'aşı olanlara 'azâbdur ve şol yirde ki tâ' ün ola ol yirden kaçmasunlar ve tâ' ün olduğı yire varmasunlar ve tâ' ün vâķi' olduğı yirde bulunan kişi mâl cem' itmek yâhüd dünyevi bir ğarâz itmese belki Hakk Te'âlâ taḳdîr itdügi gelür ve her ne ki Allâh Te'âlâ kullar başına yazdı lâ-büdd geliserdür diyü şabr idüp dursa ol kişiye şehîd ecri vardur diyü buyurdu. Şehîdler ḥod dâr-ı dünyâdan gitdüklerinde ölmezler. Ḥaber de vardur *el-mü'minu lâ-yemütüne ve lâkin yenḳulüne min-dâri'l-fenâ'i ilâ-dâri'l-bekâ'i*.²⁹ Belki ḥayât-ı ebedî ile dirilerdür ammâ ḥâllerine âdemoğlanlarinuñ iṭṭilâ' ı vukûfı yokdur. Hakk Te'âlâ buyurur *ve lâ teḳülû li-men yuḳtelu fî-sebîli'llâhi emvâṭun bel eḫyâ'un velâkin lâ teş'urûn*.³⁰ Kâdî-i Beyzâvî 'aleyhi'r-rahmetu ve'r-riḳdân'³¹ buyurup didi bu âyetde tenbîh vardur ki şehîdleruñ ḥayâtları cesed ile degüldür ve ḥayvânâtdan maḥsûs olur cinsden degüldür. Belki bir emirdür ki vaḫiyle idrâk olunur 'aql ile idrâk olunmaz ve mervîdür ki şehîdler Allâh celle ve 'alâ katında ḥaylardır. Rûḫlarına rızķlarına Allâh kıbelinden dâyim 'arz olunup râḫatda ve feraḫda olurlar. Âl-i Fir'avn'e gicede vü gündüzde nâr 'arz olunup dâyim veca' da ve elemde oldukları gibi dir ve âyet-i kerime Bedr ğazâsında şehîd olanlar ḥaḳķında nâzil olmuşdur ki on dört kimesne idiler ve bu âyetde delâlet vardur ki ervâḫ cevâhirdür ḳayim bi-nefsihâdurlar. Bedenden maḥsûs olana muğâyirdür mevtten sonra bâķî ḳalur derrâkedür ve cumḥûr şaḫâbe ve tâbi'în bu ḳavle ḳayillerdür ve âyât u eḫadîş daḫi bu söze nâṭıķdur. Pes imdi böyle ḥayât-ı ebedîye muvaşşıl olan nesneden

²⁴ Ve sabredenleri mtjdele. Bakara/155

²⁵ Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz. Bakara/156

²⁶ Veba, ümmetim için bir şehâdet ve rahmettir; kâfir içinse bir azaptır. Veba olan bir yerde (bulunan oradan) çıksamasın ve (veba olan yere başka bir yerden) girmesin! Hadis-i Şerif

²⁷ Bir yerde tâ'un zuhur eder de orada bulunan bir mümin, sabrederek, sevab umarak. Hadis-i Şerif

²⁸ Ona şehit ecrinin misli sevap vardır. Hadis-i Şerif

²⁹ Müminler ölmez; sadece fenâ yurdundan (dünyadan) bekâ yurduna (ahirete) göç ederler. Hadis-i Şerif

³⁰ Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz bilemezsiniz. Bakara/154

³¹ Allah'ın rahmet ve hoşnutluğu onun üzerine olsun.

kaçmak aşlâ revâ degüldür ve Şir'atü'l-İslâm şerhinde eydür lâ-ye 'tî ardan fihâ tâ'ünun ev 'azâbun ev fitnetün ve in vaqa'a bi-arđın lâ-yahruc minhâ firâren 'anhu.³² Dimekdür bir yirde tâ'ün yâ 'azâb yâ fitne olsa müsâfir olup ol yire varmayalar ve eger bir yerde bu zıkr olan vâkı' olsa (172a) ol yirden kaçmak ile çıkmayalar dir. Ba'zılar tâ'ün ile vebâ ikisi birdür dimişler. Ba'zılar fark idüp didiler ki tâ'ün çibandur ki gâyetde harâretten yalın gibi kıltuqlarda ve boş yirlerde vesâyir gövdede çıkar kiminüñ eţrafı kara kiminüñ yeşil kiminüñ kızıl olur. Ammâ vebâ bir marâzdur ki halk içinde çoğ olur. Şihah'da marâz-ı 'amme vebâ dirlerdir. Tâ'ün vebâdan bir nev' dür Meşâbîh şerhinde böyle dir. Ba'zılar didiler ki a'zâ-i gızeviyyede veremdür zehrâk maddelerden hâşıl olur ki hükemâ mezhebidür mizâc kabûl itdüğü nesnelere ilâc iderler. Vâkı' olur ki şihhat bulur. Sebebi fesâd-ı hevâ ve mizâc-ı münharif olmadandır. Ve didiler vebâ esbâb-ı semâviyye yâ 'arziyyeden hevâda fesâd vâkı' olur. Koşmuş şulardan ve cîfelerden vesâyir murdârlıklardan yâhûd yiller yaramaz duĥanları alçağ yirlere sürer daĥi ol yaramaz hevâlar kalbe irişür daĥi rûhuñ mizâcın fesâda virür. Rûhı şaklayup ihâta iden nesneyi ruţubeden bağlar 'ağd idüp tab'dan hâriç harâret hâşıl olur daĥi bu sebebden bedene yayılır çibanlar olur ki tâ'ün diyü ad korlar. Ve ba'zılar didiler ki Haĥĥ Te'âlâdan âdemoĥlanlarına zinâ itdükleri sebebden cinnî musallaĥ eylemişdür ki oĥ şeklinde yâ süñü şüretinde bir nesne ile dürterler toĥındüğü yirde tâ'ün zâhir olur. Lüĥatde ta'n dürtmege dirler. Müsemâ ile isimde tamâm münâsebet vardur ve Kur'an-ı 'azîmde Haĥĥ Sübhânehu ve Te'âlâ buyurur ve kezâlike nuvellî ba'da'z-zâlimîne ba'dan bimâ kânü yeksibün.³³ Tefsîr-i Ebu'l-Leyş'de eydür ya'nî dimekdür ki Haĥĥ Te'âlâ cinn-i kâfirlerin insânüñ 'aşîleri üzre musallaĥ ider daĥi 'aşîleri ĥ'âr u zelîl kıllup ba'zın helâk iderler. Pes bu âyetden fehmi olunur ki tâ'ün didükleri cinnüñ fı'li ola ve zâlim didüğünde her zulm iden dâhıldür. Eger begler ve ger sipâhîler ra'ıyyetine zulm itdügüdür ve ger tâcir ticâretinde halka zulm itdügüdür ve ger harâmîler ve uğrıldur. Âyet-i Kur'an kâmusına şâmindür. Fađl bin 'İyâz kaçan bir zâlimi zâlim-i âĥardan intikâm ider göresin ta' accüb eyle ve bu âyetüñ ma'nâsın fikr eyle dir. Hâşılı'l-kelâm tâ'üne sebep cinniyetdür diyenlerün sözlere akvâ olmağ üzredür. Ĥuşuşâ ki eyyâm-ı tâ'ünde haste olanlar yâ ba'zı şabîler yâhûd sebük-rûh olanlar düşlerinde belki aşîkâre görmek vâkı' olur ki fülân kimesneyi ehl-i bid'at şüretinde kimesne kılağı tozında yâ kıltuğında yâ bir âĥar yirinde dürtü diyü haber virürler vâkı' daĥi olur ve ululardan ve ekâbirden işidilmiş ta'vîzât ve du'âlar ki şerr-i cinni dâfî'üdür. Ba'zın götürmek ba'zın kıpularında yapışduru kımağ ba'zın şuyın içmek gibi 'amel itseler tamâm fâyide ider. Öyle olsa 'aklen ve naĥlen cinn olmağa bu kelâm kâfidür ve mat'ünüñ harâreti ziyâde olmağ cinnüñ muĥâlaţasına delâlet ider. Zîrâ cinnüñ cüz'-i ĥâlibi nârdur. Lâkin mat'ünüñ bedeninde ĥızâ yâhûd hevâ-yı fâsid sebebiyle harâret hâşıl olup cinnüñ ta'nı daĥi vâkı' olup ikisi cem' olmağ ba'id degüldür. Ĥuşuşâ ki beden-i insânüñ bir cüz'i nârdur. Hele eger cinn ve ger hevâ-yı fâsid sebebiyledür. Her neden ise Haĥĥ Te'âlâdan 'aşî kıllara gelmiş 'azâbdur vâkı' olduğı yirden kaçmak ile Haĥĥ Te'âlânüñ 'azâbından kırtulmağ muĥâldur. **Ĥikâyet** Abdülmelik bin Mervân bir ĥice ĥavâşşıyla ve ĥulâmlarıyla tâ'ündan kaçup olduğı şehirden âĥar yire ĥitdi. Sancağ öñinde ĥice ile at ile seyr iderken uyĥusı ĥeldükçe ĥaş oĥlanlarından birine kırşu hay oĥlan söyleye dînleyelüm dirdi. (172b) Oĥlan daĥi benüm ne mîkdârum ola ki sizüñ ĥuzûruñuzda söz söyleyem ve sizüñ ne bilüĥüze nisbet bildüĥüm ne ola didi. 'Abdülmelik her ne olursa olsun söyle uyĥumuz açılısun didükde oĥlan eydür işitdüm ki meger bir dîlkü bir aslana kendüyi âfetlerden ve belâlardan düşmen şerrinden ĥalâş idüp kırtarmağ için ĥidmet

³² Veba veya azap veya bir fitne olan bir yere gelmesin! Eger bir yerde (bunlar) vaki olursa oradan kaçıp gitmesin.

³³ İşte biz, kazanmakta oldukları günahlar sebebiyle zalimlerin bir kısmını diğer bir kısmına böyle musallat ederiz. Enam/129

idermiş. İttifākā bir gün hevādan bir 'uqāb³⁴ qaşd itmiş ki bu dilküyi yirden qapup hārcına süre. Hemān dilkü arslana³⁵ hāli i' lām ve kendüye 'uqāb tamām qaşd itdügin bildürür. Aslan benüm gibi kimesneñ var ne qorqarsın qorqma diyü dilküyi yanına alur. Hātırın tesellī idüp merhāmetinden bağına başar. Meseldür ecel gelicek kişi qazāya qarşu varur dilkünün qorhısı gitmez varduqça hāvfi daħi ziyāde olur. Qarār idemeyüp aslanuñ etrāfın dolanırken şıçrayup aslan üzerine çıkar. 'Uqāb fırsatı ğānīmet görüp tārketü'l-ayn içre hevādan iner aslanuñ arqasından dilküyi qapup alup giderken dilkü feryād idüp hey sultānum aslan meded qanı 'ahdüñ dir. Aslan ben yiryüzinde olanlaruñ şerrin def' itmege zāmin oldum. Gökden inen belāyı def' itmege elüm irmez dir. Oğlan ki bu hikāyeti didi 'Abdümelik eyitdi. A ğulām ğüzel va'z ve hūb naşihat itdün. Dönelüm yine şehre varalum diyüp döndiler. Şehre gelüp Allāh Te'ālāya tevekkül idüp qazāya rızā virüp oturdılar. Ve Üsāme rivāyet ider Resūl Hāzretinden *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* Peyġāmbir buyurur *eṭ-ṭā'ūnu riczun ersele'llāhu Te'ālā 'alā-Benī İsrā'īle. Fe-izā semi'tum bihi bi-'arḍin fe-lā taqdimū 'aleyhi ve izā vaqa'a bi-arḍin ve entum fihā fe-lā taḥrucū firāren*³⁶ buyurur ki *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* ṭā'ūn bir 'azābdur ki Hāḫḫ Te'ālā Benī İsrā'īl t̄ayifesine gönderdi ğünāhları sebebinden. İmdi eger bir yirde ṭā'ūn olduĝın işitseñüz ol yire varmañ ve eger bir yirde zāhir olsa siz ol ṭā'ūn zāhir olduĝı yirde olsañuz ol yirden qaçmaĝ ile çıkup gitmeñ ve ma'nā-yı taḫḫīki dimekdür ki Allāh Te'ālānuñ qazāsına rızā olup teslīm oluñ ve Allāh celle ve 'alāya hāḫḫ-ı tevekkül ile tevekkül eyleñ. Zīrā qaçmaĝ ile Hāḫḫ Te'ālānuñ 'azābindan herĝiz kimesne hālāş bulup qurtulmaĝ yoqdur. 'Acabā nice añların Hāḫḫ Te'ālānuñ mülkinden qaçup kimüñ milkine varup qurtulam dirin. Bunuñ bunuñ gibi mülāhaza fikr-i fāsīd ve hayāl-i bātıldur. Ve daħi Peyġāmbir Hāzretinüñ *şallallāhu 'aleyhi ve sellem* bir yirde ṭā'ūn olduĝın işitseñüz ol yire varmañ didügi ümmetin taḫzīrdür. Qorqudup nehy ider ve şaḫındurur. Zīrā kişi nefsinı tehlükeye biraqmaĝ cāyiz degüldür. Hāḫḫ celle ve 'alā buyurur *ve lā tulḫū bi-eydikum ile't-tehluketü*³⁷ didügi oldur ki Hāḫḫ Te'ālānuñ 'azābı bir t̄ayifeye ki nāzil olmış ola sen ol 'azāb nāzil olan yire varmaĝ revā degüldür. Zīrā maḫall-i tehlükedür huşuṣā ki ṭā'ūn olduĝı yirden çıkup giden kişinüñ eceli gelmiş olsa ben ol yirden gitdüm bu ṭā'ünsuz yire geldüm anıñçün ölmedüm mevtden hālāş buldum dise *el-'iyāz billāh*³⁸ yāḫūd ṭā'ünsuz yirden ṭā'ūnlu yire gelse nāĝāh kendüyle bile gelen kimesnelerden ba'zınuñ eceli yitişüp fevt olduqda bu yire gelmesek ta'alluqātumuz fevt olmazlardı dise *ne'ūzu billāh*³⁹ ol kişi i'tikādın bozmuş ve dīnin yıqmış olur. İmdi ey mü'min ve muvaḫḫid qarındaşlarum size vācib olan oldur ki Allāh Te'ālānuñ taqdirine rızā olasız ve memleketüñüze ṭā'ūn geldükde *mā eşābeke min-ḫasenetin fe-mina'llāhi ve mā eşābeke min-seyyi'etin fe-min-nefsike*⁴⁰ ya'ni yā Muḫammed her eyülük ki saña irişür Allāhdan bil ve her seyyi'e ki gelür kendü nefsinüñden bil diyü buyurur. İmdi her muşibet ü belā (173a) ki gelmiş ola kendü nefsinüñz eksüklüĝinden bilüp Allāh celle ve 'alāya hāḫḫ-ı tevekkül ile tevekkül idüp Allāh kāfī vü yardımcıdur. *Ve men yetevekkel 'ala'llāhi fe-Huve ḫasbuhu*⁴¹ āyetinüñ mefhümüyla 'amel idüp ecelinden muḫaddem kimse ölmedügin taḫḫīk bilüp herĝiz şehriñüzden ve memleketüñüzden ğayri yire gitmeñ ki Tegri Te'ālānuñ hālīş (u) müttakī bendelerinden olasız. Ammā bir kişinüñ bir yirde

³⁴ Metinde çoĝunlukla “uqāb” iki yerde kelimenin doĝru şekli olan “uqāb” şeklinde harekelenmiştir.

³⁵ Metinde bazen “aslan” bazen ise “arslan” şeklinde yazılmıştır.

³⁶ Veba, Allah Teala'nın İsrailoğullarından bir topluluĝa gönderdiĝi bir azaptır. Bir yerde bunu (vebayı) işittiĝinizde oraya gitmeyin ve bulunduĝunuz bir yerde (veba) vaki olursa oradan çıkmayın. Hadis-i Şerif

³⁷ Kendi kendinizi tehlikeye atmayın. Bakara/195

³⁸ Allah korusun.

³⁹ Allah'a sığınırız.

⁴⁰ Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir. Nisa/79

⁴¹ Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter. Talak/3

hâceti olsa ma'şûdî kaçmak olmasa tâ'ünlu yirden ol hâceti olduğu yire varmak câyizdür. Ve da'hi şol kişi ki bilür ta'hi' her nesne Allâh Te'âlânun ta'hdîri iledür ve hergiz bir nesne ölmez illâ Allâh Te'âlâ kişiye ne yazdise ol olur. Anun gibi kişi tâ'ünlu yire girmek ve tâ'ünlu yirden çıkmak câyizdür. Ve Peygâmbir Hâzreti 'aleyhi's-selâm⁴² hadîşinde tâ'ün bir 'azâbdur ki Hâk' Te'âlâ Benî İsrâ'îlden bir tâyifeye gönderdi diyü buyurduğu budur ki evvelâ dünyâda tâ'ün Benî İsrâ'îl kavminde vâki' oldı. Ba'zılar ol kavmun içlerinde zinâ olduğu sebebden oldı didiler. Ba'zılar emr-i şadaqlarıçün oldı didiler. Emr-i şadaqları bu oldı ki *ve'dhulu'l-bâbe succeden*⁴³ tefsîrinde didiler ki Allâh celle ve 'alâ Hâzret-i Mûsâ'ya emr eyledi ki Benî İsrâ'îl kavmine buyura *Beytü'l-Ma'kdîs*'de *Bâb-ı Kubbe*'den yaña secde ideler. Mûsâ Hâk'ın emrin kavmiñe didükde Benî İsrâ'îlün ba'zı muhâlefet eylediğiçün Hâk' Te'âlâ tâ'ün gönderdi. Bir sâ'atde yigirmi dört biñ kimesne fevt oldı ulularından kocalarından. Ve ba'zılar didiler Benî İsrâ'îl içinde Zemrî bin Selûm adlu bir kimesne var idi. Ken'ânîlerden bir 'avrete zinâ itdi. Fancâs⁴⁴ bin 'Îrâr bin Hârûn ol zinâ iden eri ve 'avreti bir harbe ile ki cümle demürdendi ikin bir yirden sancup hevâya diküp öldürdi. Ol zinâ vâki' olup ol iki zânîlerün katli zamânına degin hisâb itdiler yitmiş biñ kişi tâ'ündan helâk olmuş. Ey mü'minler tâ'ün Hâk' Te'âlâdan günâhlu kullara nâzil olmuş 'azâbdur. İmdi bunun gibi 'azâbı 'âşî kullar üzerinden def' eylemez illâ tevbe ve istiğfâr eylemek def' ider. Hâk' celle ve 'alâ Qur'ân-ı 'azîmde buyurur *men 'amile minkum sū'en bi-cehâletin şümme tâbe min-ba'dihi ve aşleha fe-ennehu Ğafûrun Rahîm*.⁴⁵ Tefsîrinde şöyledür ki bir kişi bilmeyüp ma'şiyete mürtekip olsa sonra bilse ki işlediği ma'şiyet vü günâhdur da'hi cân ü dilden tevbe eylese eyü 'ameller işler olsa Hâk' celle ve 'alâ Ğafûrdur ya'nî günâhlarından giçer ve esirgeyicidir tevbe kabûl itmekte. Ve rivâyettür Hâzret-i 'Alî'den *rağiyallâhu 'anhu*⁴⁶ eydür kaçan Resûl Hâzretinden bir hadîş işitem ol hadîşle Allâh celle ve 'alâ baña çok nef' virür. Kaçan gayri kişiden işitem ol işitdiğüm sözi Resûl Hâzretinün hadîşine ta'tbîk idüp uydururum andan sonra 'amel iderin. Ebû Bekir Şiddîk haber virdi Ebû Bekir gerçek kişidir didi ki *mâ min-'abdin yuznibu zenben şümme yetevađđa'u ve yuşallî rek'ateyni illâ ğufire lehu*⁴⁷ hiçbir günâhkâr kul yokdur ki âbdest ala da'hi iki rek'at namâz kıla da'hi Allâh Te'âlâya tevbe ve istiğfâr ide⁴⁸ illâ Allâh ol günâhlu kulu yarlıgar dimekdür ve bu zıkr olan âyeti ki *ve men ya'mel sū'en*⁴⁹ âyetidür âhîrine varınca okudu. İmdi bir şehirde yâ bir memleketde tâ'ün zâhir olsa yâ bir zulm vâki' olsa gerekdür ki bir mescidde yâ bir hâlî la'tîf yirde ğusl yâ tahâretle Mûsûlmânlar cem' olup günâhların a'nu şimdiki zamânda günâhsuz âdem mi vardur âdâb üzre oturup zinâ idenler zinâdan lû'îler livâ'adan yalan söyleyenler atasın anasın rencide idenler eksük şatanlar bühtân idenler yalan yere şehâdet idenler nâ-ma'hrime nazar idenler hâşıl-ı kelâm (173b) her kişinün her ne günâhı var ise ki kendü ile 'Âlimü's-sırrı ve'l-hafıyyât Mevlâ bilür Allâh Hâzretin hâzır bilüp şıd' ile cân ü dilden ağlayup gözyaşların döküp tazarru' ve zârılığ ile itdüğü günâhlara çok çok peşimân olup *estağfirullâh*⁵⁰ tevbe dise Hâk' Sübhânehu ve Te'âlâ ol günâhlu kullarun üzerlerinden her ne zulm var ise def' ide. Eger tâ'ün ve ger ka'ht ve gayri 'azâbdur ve bu âyetün sebep-i nüzûli budur ki

⁴² Selam onun üzerine olsun.

⁴³ Ve secde ederek kapısından girin. Araf/161

⁴⁴ Doğrusu "Fac'âş" şeklindedir.

⁴⁵ Sizden kim kendini tutamayarak (cahillikle) kötülük işler ve sonra dönüş yapar (tevbe eder) ve kendini düzeltirse elbette Allah bağışlar ve ikramda bulunur. Enam/54

⁴⁶ Allah ondan razı olsun.

⁴⁷ Hiçbir kul yoktur ki, bir günâh işledikten sonra abdest alıp iki rekat namaz kılsın da Allah o (kulu) bağışlamasın.

⁴⁸ *Allâh Te'âlâya tevbe ve istiğfâr ide* cümlesi Arapça kısmında yer almaz.

⁴⁹ Kim bir kötülük yapar. Nisa/110

⁵⁰ Allahü Teâlâ'dan kusur ve hatalarımı bağışlamasını dilerim.

rivâyetdür Süfyân Hazretlerinden eyitti Peygâmbere Hazretlerine bir kavm geldiler ki ulu günâhlar işlemişler. Peygâmbere Hazreti ol günâhları çok kavmden i' râz idüp yüz çevürdi. Haqq Sübhânehu ve Te'âlâ habîbi Muhammed Muştafa'ya *şallallâhu 'aleyhi ve sellem* Cibrîl ile bu âyeti virbindi ve *izâ câ 'eke 'llezîne yü 'minüne bi-âyâtinâ fe-şul selâmun 'aleykum ketebe Rabbukum 'alâ-nefsihi'r-rahmete ennehu men 'amile minkum sū 'en bi-cehâletin şümme tâbe min-ba' dihi ve aşleha fe-ennehu Ğafûrun Raĥîm*⁵¹ ey Müsülmânlar luţf idüp ĥîn-i istiġfârda ger leyl ü nehârdadur bu ' işyân baĥrinüñ ġariĳi ve nâr-ı cürmüñ ĥariĳi.

Beyt

(*mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün*)

Cihânda cümle eşyânüñ naĥîfi

Ayaĥlar topraĳı miskîn Za' îfî

Bende-i sâyir mü 'minlerle ĥayır du'âdan ferâmüş itmeyüp âĥir vaĥitte Qur'an soñ nefesde imân ile rûĥı ĥatm ola diyü fâtiĥa oĳıyanuñ 'âĳıbeti ĥayr ola.

*Ketebehâ men şannefehâ fe-ĥutimet kitâbetü Risâletü Şabri'l-Meşâyib fi-sâbi' i 'aşara min-Rebî' i'l-evveli min-şühûri sene işneyni ve sittin ve tis'imi'e mine'l-Hicreti'n-Nebeviyyeti fi-şehri'l-Ķoştanîniyye ve ene Pîr Muhammed bin Evrenos bin Nûreddîn bin Fâris ve hüve ez'afü'l- 'ibâd eş-şehîr bi-Za' îfî el-müderriş er-Rûmî el-Ma' denî el-fâĳir.*⁵²

Kaynakça

- Akarsu, Kamil (1989). Za'îfî Divanı Metin, Tahlil ve Sistematik Endeks. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bursalı Mehmed Tahir (1333). *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Çaĳrıcı Mustafa (2006), "Nasihat", *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 408.
- İsen, Mustafa (1994) *Kühü'l-Aĥbâr'ın Tezkire Kısmı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Kanar Mehmet (1998). *Büyük Sözlük Farsça Türkçe*. İstanbul: Birim Yay.
- Koĳin, Abdülhakim (2005). *Za'îfî Gülşen-i Mülûk*. Ankara: Akĥaĳ Yay.
- Kutluk, İbrahim (1989). *Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, Ankara: TTK Yay.
- Muţçalı, Serdar (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Daĳarcık Yay.
- Pala İskender, Nasihatnâme, *İslam Ansiklopedisi*. C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 408.
- Parlatır, İsmail (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yay.

⁵¹ Ayetlerimize iman edenler sana geldikleri zaman de ki: "Selam olsun size! Rabbiniz kendi üzerine rahmeti (merhameti) yazdı. Şöyle ki: Sizden kim cahillikle bir kabahat işler de sonra peşinden tövbe eder, kendini düzeltirse (bilmiş olun ki) O, çok baĳışlayandır, çok merhamet edendir. Enam/54

⁵² (Bu eseri) onu telif eden (kişi) yazdı. *Sabru'l-Mesâyib Risâlesi* Hicret-i Nebeviyyenin dokuz yüz altmış iki senesinin Rebîü'l-evvel ayının on yedisinde Kostantiniyye şehrinde tamamlandı. Ben, kulların en zayıfı Za'îfî adıyla meşhur müderriş Rûmî Madenlîli fakir Pîr Muhammed bin Fâris bin Nûreddin.

Uyar Akalın, Berrin (2001). *Za'îfî Gülşen-i Sî-Murğ İnceleme-Tenkitli Metin*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Yıldız, Alim (2015). “Şemseddin Sivasî'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Pendnâme”. *Erdem Dergisi* 69: 101.